

LISA 5 Ainevaldkond "Sotsiaallained"

Ainevaldkonda kuuluvad:

- inimeseõpetus (I ja II kooliastmes);
- ajalugu (II kooliastmes);
- ühiskonnaõpetus (II kooliastmes).

Inimeseõpetust õpitakse I kooliastmes 2. ja 3. klassis ning II kooliastmes 5. ja 6. klassis. Ajalugu õpitakse II kooliastmes 5. ja 6. klassis ning ühiskonnaõpetust 6. klassis.

Sotsiaallainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaallainete vahendusel kujuneb õpilastes võime näha ühiskonna arengus põhjuslikke jm seoseid ning teha teadlikke valikuid seonduvalt iseenda ja sotsiaalse keskkonnaga, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalnormidest, ning toimida kõlbelise ja vastutustundliku ühiskonnaliikmena ning isiksusena.

Sotsiaalvaldkondlik pädevus

Ainevaldkonna õppeainete õpetamise eesmärk põhikoolis on kujundada õpilastes eakohane sotsiaalvaldkondlik pädevus: suutlikkus mõista ühiskonnas toimuvate muutuste põhjusi ja tagajärgi; tunda ning austada inimõigusi ja demokraatiat; vallata teadmisi kodanikuõigustest ja -vastutusest ning käituda nendega kooskõlas; ära tunda kultuurilist eripära; järgida üldtunnustatud käitumisreegleid; olla huvitatud oma kogukonna, rahva, riigi ja maailma arengust; kujundada oma arvamust ning olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik; tunda ja kasutada lihtsamaid sotsiaalteaduste uurimismeetodeid; tunda huvi ümbritseva maailma vastu.

Sotsiaallainete õpetamise kaudu taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- mõistab ühiskonnas toimuvate muutuste põhjusi ja tagajärgi;
- valdab adekvaatset minapilti, oskab analüüsida oma võimalusi ja kavandab neist lähtuvalt tulevikuplaane;
- tunneb ning austab demokraatiat ja inimõigusi, teab kodanikuõigusi ja -kohustusi, järgib üldtunnustatud käitumisreegleid ning on seaduskuulekas;
- huvitub iseenda, oma kogukonna, rahva ja maailma arengust, kujundab oma arvamust ning mõistab oma võimalusi olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik;
- tunneb lihtsamaid uurimismeetodeid ja kasutab neist mõnda õppes;
- teadvustab kultuurilist eripära ning suhtub lugupidavalt individuaalsetesse, kultuurilistesse ja maailmavaatelistesse erinevustesse juhul, kui need pole inimväärikust alandavad;
- käitub üldtunnustatud sotsiaalsete normide ja suhtlemistavade järgi, mis aitavad toime tulla eakaaslaste hulgas, perekonnas, kogukonnas ning ühiskonnas, väärtustades neid;

- on omandanud teadmisi ja oskusi enesekontrolli, enesekasvatuse, oma võimete arendamise, tervist tugevdava käitumise ja tervisliku eluviisi kohta ning suhtub positiivselt endasse ja teistesse;
- hindab vabadust, inimväarikust, võrdõiguslikkust, ausust, hoolivust, sallivust, vastutustunnet, õiglust ja isamaalisust ning tunneb austust enda, teiste inimeste ja keskkonna vastu.

Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaalainete vahendusel kujundatakse õpilastes oskusi näha ühiskonna arengus põhjuse-tagajärje seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalinormidest. Õppe vältel kujundatakse õpilastes tahet toimida kõlbelise ja vastutustundliku ühiskonnaliikme ning isiksusena.

Ajalugu õppides omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks vajalikke teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Aine vahendusel suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetus aitab kaasa teistes õppeainetes õpitava tervikuks sidumisele ning kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut. Inimeseõpetus lõimib õppesisu kõigis kooliastmes, toetades õpilase toimetulekut eakaaslaste hulgas, peres, kogukonnas ja ühiskonnas ning aitab õpilasel kujuneda sotsiaalselt küpseks ja teovõimeliseks isiksuseks.

Inimeseõpetuse üldeesmärk on aidata kaasa õpilase sotsiaalses elus vajalike toimetulekuoskuste arengule, mille elluviimiseks kujundatakse õpilases terviklikku isiksust, sotsiaalset kompetentsust, terviseteadlikkust ja ausust, hoolivust, vastutustunnet ning õiglust. Inimeseõpetuse kaudu kujundatakse esmased teadmised ja hoiakud soolise võrdsuse osas.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased sotsiaalse kirjaoskuse: teadmised, oskused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused kodanikudentiteedi ja ühiskonna sidususe tugevnemiseks ning aktiivse kodaniku kujunemiseks. Kõik sotsiaalvaldkonna ained on toeks, et õpilasel areneks suutlikkus analüüsida oma käitumist ja selle tagajärge, sobival viisil väljendada oma tundeid, aktseptida inimeste erinevusi ning arvestada neid suheldes; ennast kehtestada, seista vastu ebaõiglusele viisil, mis ei kahjusta enda ega teiste huve ega vajadusi.

Sotsiaalvaldkonna õppeainete kaudu õpitakse tundma ning järgima ühiskondlikke väärtusi, norme ja reegleid, omandatakse teadmisi, oskusi ja hoiakuid sotsiaalselt aktseptitud käitumisest ning inimeste vastastikustest suhetest, mis aitavad kaasa tõhusale kohanemisele ja toimetulekule perekonnas, eakaaslaste hulgas, kogukonnas ning ühiskonnas. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse alus maailmavaatelse mitmekesisusega arvestamiseks ning valmisolek dialoogiks erineva maailmavaate esindajatega. Sotsiaalainetes käsitletavate õppeteemade kaudu kujundatakse õpilastes esmane valmisolek märgata naiste ja meeste ebavõrdsust ühiskonnas ja aidata kaasa soolise võrdõiguslikkuse edendamisele. Valdkonnasisese

lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning näeb ja mõistab ühiskonnas toimuvat. Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja töötamine rühmas. Tal on tõhusad oskused ja valmidus ühiskonnaellu sekkuda ning selles osaleda. Õppesisu käsitluses teeb valiku aineõpetaja arvestusega, et kooliastmeti kirjeldatud õpitulemused, üld ja valdkonnapädevused ning õpitulemused oleksid saavutatud.

Üldpädevuste kujundamine ainevaldkonna õppeainetes

Sotsiaalainete valdkonna õppeainete õppimise kaudu kujundatakse õpilastes kõiki riiklikus õppekavas kirjeldatud üldpädevusi. Pädevustes eristatava nelja omavahel seotud komponendi – teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ning käitumise – kujundamisel on kandev roll õpetajal, kelle väärtushinnangud, suhtlemis- ja sotsiaalsed oskused loovad sobiliku õpikeskkonna ning mõjutavad õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist.

Kultuuri- ja väärtuspädevuse kujundamist toetavad kõik ainevaldkonna õppeained erinevate rõhuasetuste kaudu. Näiteks toetavad suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja jätkusuutliku arengu põhiväärtusi ning nendest oma tegutsemises juhinduda ajalugu ja ühiskonnaõpetus; Inimeseõpetus toetab väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnetega kooskõlas elamist, oma valikute põhjendamist ning enda heaolu kõrval teiste arvestamist. Oskust seista vastu keskste normide rikkumisele kujundavad ühiskonnaõpetus ja inimeseõpetus.

Enesemääratluspädevust – suutlikkust mõista ja hinnata iseennast; hinnata oma nõrku ja tugevaid külgi ning arendada positiivset suhtumist endasse ja teistesse; järgida tervislikke eluviise; lahendada tõhusalt ja turvaliselt iseendaga, oma vaimse, füüsilise, emotsionaalse ning sotsiaalse tervisega seonduvaid ja inimsuhetes tekkivaid probleeme – toetab peamiselt inimeseõpetus, ent rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujundajana teisedki valdkonna õppeained.

Õpipädevust toetatakse oskuste kujundamise kaudu. Iga sotsiaalvaldkonna õppeaine kujundab suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ning hankida õppimiseks vajaminevaid vahendeid ja teavet, samuti oma õppimise planeerimist ning õpitu kasutamist erinevates kontekstides ja probleeme lahendades. Õppetegevuse ja tagasiside kaudu omandavad õppijad eneseanalüüsi oskuse ning suudavad selle järgi kavandada oma edasiõppimist.

Suhtluspädevuse kujundamisel on oluline roll kõigil valdkonna õppeainetel. Suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada erinevates suhtlusolukordades; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust ning väljendusrikast keelt taotlevad kõik valdkonna õppeained.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus – suutlikkust kasutada erinevaid ülesandeid lahendades matemaatikale omast keelt, sümboleid ning meetodeid kõigis elu- ja tegevusvaldkondades – toetavad kõik valdkonna õppeained. Õpitakse eristama sotsiaalteadusi loodusteadustest (sh mõistma nendes kasutatavate uurimismeetodite eripära).

Õpitakse otsima teavet, kasutades tehnoloogilisi abivahendeid, ja tegema saadud teabe alusel tõendus põhiseid otsuseid.

Ettevõtlikkuspädevuse peamine kujundaja on ühiskonnaõpetus, kuid ka teised valdkonna õppeained. Õpitakse nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi, püstitama eesmärged, genereerima ideid ning neid teostama; õpitakse initsiatiivikust ja vastutust, tegema eesmärkide saavutamiseks koostööd; õpitakse tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega; õpitakse ideede teostamiseks valida sobivaid ja loovaid meetodeid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele analüüsile ja tegevuse tagajärgede prognoosile ning on kooskõlas eesmärkidega.

Digipädevus. Sotsiaalaineid õppides kasutatakse II kooliastmes digivahendeid teabe otsimiseks, kogumiseks ja esitamiseks. Saadud teavet rakendatakse ühiskonna probleemide üle arutledes ja arvamust avaldades. Digitaalset sisu luuakse või koostatakse kooskõlas autoriõigustega ning osatakse kasutada digivahendeid individuaalses ja ühisloomes. Arendatakse teadlikkust kodanikuaktiivsuse väljendamise võimalustest erinevates suhtluskeskkondades ning oskust kasutada e-teenuseid. Suurendatakse teadlikkust digivahendite rakendamisega kaasneva võimalikest terviseriskidest ja interneti turvalisusest.

Sotsiaalainete lõimingu võimalusi teiste ainevaldkondadega

Sotsiaalne on teiste ainevaldkondadega seotud valdkonnapädevuste kujundamise kaudu.

Keel ja kirjandus, sh võõrkeeled. Kujundatakse oskust väljendada end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult; lugeda ja mõista erinevaid tekste. Õpilasi juhatakse kasutama kohaseid keelevahendeid, ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt ning järgima õigekeelsusnõudeid. Tähtsustatakse teksti kriitilise analüüsi oskust, meediakirjaoskust, teabe hankimist, selle kriitilist hindamist, tööde vormistamist ning intellektuaalse omandi kaitset. Sotsiaalainete õppimise kaudu täiendatakse õpilaste teadmisi erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest. Õpilasi suunatakse märkama oma kultuuri ja teiste kultuuride erinevusi ning neist lugu pidama. Juhitakse tähelepanu erinevate suhtluskeskkondade reeglitele ning ühiskondlikule mitmekesisusele. Selgitatakse võõrkeelse algupäraga mõisteid, võõrkeeleoskust arendatakse ka lisamaterjali otsimisel ja mõistmisel.

Matemaatika. Kujundatakse järgmisi oskusi: ajaarvamine; ressursside plaanimine (aeg, raha); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme seada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust, mõista selle sotsiaalset, kultuurilist ja personaalset tähendust.

Loodusained. Õpitakse mõistma looduskeskkonna ja geograafilise asendi mõju inimühiskonna arengule, inimese arengut ja rahvastikuprotsesse; majanduse ressursse; ühiskonna jätkusuutlikku säästlikku tarbimist, üleilmastumist, globaalprobleemide, sh

keskkonnaprobleemide märkamist ja mõistmist ning jätkusuutliku ja vastutustundliku eluviisi väärtustamist.

Tehnoloogia. Käsitletavate teemade kaudu kujundatakse oskust hinnata tehnoloogia rakendamise kaasnemise võimalusi ja ohte; rakendada nüüdisaegseid tehnoloogiaid tõhusalt ning eetilisele oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonda kujundades; kasutada tehnovahendeid eesmärgipäraselt ja säästlikult, järgides ohutuse ning intellektuaalomandi kaitse nõudeid.

Kunstiained. Käsitletakse Eesti, Euroopa ja maailma erinevate rahvaste kultuuriteemasid, iluhinnangute muutumist ajas; esteetilist arengut ja eneseteostuse võimalusi, rahvakultuuri ning loomingulist eneseväljendusoskust.

Kehaline kasvatus. Kujundatakse oskust mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana eri ajastuil; arendatakse sallivat suhtumist kaaslastesse ning koostööpõhimõtteid tervislikku eluviisi järgides.

Läbivate teemade rakendamise võimalusi

Läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine“ käsitlemisega aidatakse õpilasel kujuneda isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvast õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elukäiku teadlike otsuste kaudu, et teha mõistlikke kutsevalikuid.

Läbiva teemaga „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ toetatakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes püüab leida lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele, pidades silmas nende jätkusuutlikkust.

Läbiva teema „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“ käsitlemisega toetatakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähendust, on ühiskonda lõimitud, toetub oma tegevuses riigi kultuuritraditsioonidele ja arengusuundadele ning osaleb poliitiliste ja majandusotsuste tegemises.

Läbiva teema „Kultuuriline identiteet“ käsitlemisega toetatakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumislaadi kujundajana ja kultuuride muutumist ajaloo vältel ning kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktika eripärast nii ühiskonna ja terviku tasandil (rahvuskultuur) kui ka ühiskonna sees (regionaalne, professionaalne, klassi-, noorte- jms kultuur; subkultuur ja vastukultuur) ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust, on kultuuriliselt salliv ning koostööaldis.

Läbiva teema „Teabekeskond“ käsitlemisega toetatakse õpilase kujunemist infoteadlikuks inimeseks, kes tajub ja teadvustab ümbritsevat infokeskkonda ning suudab seda kriitiliselt analüüsida ja selles toimida olenevalt oma eesmärkidest ning ühiskonnas omaks võetud kommunikatsioonieetikast.

Läbiva teemaga „Tehnoloogia ja innovatsioon“ toetatakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja tänapäevaseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.

Läbiva teema „Tervis ja ohutus“ käsitlemisega toetatakse õpilase kasvamist vaimselt, emotsionaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline käituma turvaliselt ning kujundama tervet keskkonda.

Läbiva teemaga „Väärtused ja kõlblus“ taotletakse õpilase kujunemist kõlbliselt arenenud inimeseks, kes tunneb nüüdisajal rahvusvaheliselt üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

Hindamine

Hindamine toimub põhikooli riikliku õppekava lisa 5 punkti 1.8 järgi arvestades Hiiumaa Vabakooli õppekava üldosas kirjeldatud hindamise põhimõtteid.

Inimeseõpetus

Inimeseõpetust käsitletakse 1. klassis põhitundidesse lõimitult. 2. ja 3. klassis eraldi iganädalase ainetunnina. II kooliastmes on inimeseõpetus iseseisva ainetunnina kahel aastal – 5. ja 6. klassis.

Inimeseõpetuses on rõhk väärtuskasvatusel. Hoiakute kujundamine ja väärtuskasvatus toimub vaimses õpikeskkonnas üksteist mõistvas õhkkonnas ning eesmärgiks on õpilaste positiivse mõtlemise arendamine seoses oma arengu- ja toimetulekuvõimalustega. Õpikeskkonna kujundamisel on peamiseks õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamine, võimalus vabaks arvamuseavalduseks, initsiatiiviks, tegutsemiseks.

Adekvaatse enesehinnangu kujunemisel on eeldusteks on individuaalsete eripärade väärtustamine ning oskus oma võimeid ise hinnata. Viimast toetab kooli hindamissüsteem.

Õpitavat käsitletakse otseselt igapäevaeluga seonduvalt või läbi jutustuste ja arutluste. Igapäevane koolielu annab õpetusele ainet. Koolielu korraldus õpetab ühiskonna toimimise põhimõtteid, igapäevased situatsioonid inimestevahelisi suhteid. Õpetajate eeskuju on oluliseks materjaliks sotsiaalsete normide ja väärtuste õppimisel.

Rahvuslikke ja rahvapärilikke kombeid õpitakse tähtpäevade puhul pidusid korraldades, aga ka kunsti-, koduloo- ja teistes tundides. Tootmise ja kaubandusega teevad õpilased tutvust kooli laatadel.

1 klassis ei ole eraldi õppeainena inimeseõpetust, kuid see on lõimitud kogu õppetöösse. Peamine osa õpetusest toimub põhitunnis, kus räägitavad lood toetavad tugevalt

väärtuskasvatust, inimese arengu tähtsustamist. Läbiva joonena kuuluvad inimeseõpetuse teemad aga kogu õppe ja kasvatus juurde.

Õppe-eesmärgid I kooliastmele

- adekvaatse enesehinnangu omandamine;
- tervikliku inimese kujunemiseks vajalike teadmiste, oskuste ja hoiakute omandamine;
- terviseteadlikkuse, tervist tugevdava käitumise ja tervisliku eluviisi omandamine;
- erinevuste väärtustamine;
- aususe, hoolivuse, sallivuse, vastutustunde, õigluse, isamaalisuse väärtustamine;
- enese ja teiste väärtustamine;
- keskkonna väärtustamine.

1.klass

Õppeaine ajaline maht - õpitulemused omandatakse eesti keele, matemaatika ja loodusõpetuse ehk põhitundide raames. Eraldi ainetundi 1. klassis ei ole.

Õpetuse põhimõtted ja õppeainetevaheline lõimimine

Suur osa inimeseõpetuse teemasid käsitletakse põhitunnis räägitavate muinasjuttude ja muude lugudega (sealhulgas perekonnaga seonduvad teemad, sugudevaheliste ja individuaalsete erinevustega seotud teemad). Jutustatud lugudele järgneb klassis tihti vestlus – õpetaja ei jäta märkamata lastel tekkivaid küsimusi. Vastupidi, küsimuste tekkimine on väärtuslik, kuna arendab kõrgemaid mõtlemise tasandeid.

Terviseiga seonduvad teemad (läbivad teemad „Tervis ja ohutus“ ning „Väärtused ja kõlblus“) käsitletakse igapäevase koolielu osana – kooliköögis pakutav tervislik toiduvalik, puhkuseharjumuse tekitamine põhitunni ülesehitusega, tihti värskes õhus viibimine ja sagedaste rütm- ja tantsuharjutustega liikumisharjumuse tekitamine mõjuvad otseselt lapse väärtustele ja eelistustele. Toidu tervislikkuse üle arutletakse näiteks pühadetoitude ettevalmistamisel. Haigustest, õnnetustest ja häda korral abi kutsumisest vesteldakse elulisi näiteid sisaldavatele lugudele toetudes.

Oma õigusi ja kohustusi teadvustavad lapsed seoses klassi reeglite ühise koostamisega. Inimeste, nende omaduste ja võimete varieeruvus ilmneb lastele läbi mängude ja kunstiliste harjutuste.

Tänaval käitumist ja ohtlike olukordade vältimist (läbiv teema „Tervis ja ohutus“) õpitakse õppekäikudel. Väike klass saab õpetaja abiga ja juhendamisel ohutult linnas liigelda, vajadusel kutsub õpetaja õppekäigule kaasa kolleegi. Jalakäijale olulisi liiklusmärke ja tähiseid õpitakse tundma kõnniteelt tänaval toimuvat liiklust vaadeldes. Õppekäigud on enamasti seotud mõne teise õppeaine – loodusõpetuse, koduloo, ühiskonnaõpetuse teemadega.

Õpipädevust toetatakse eneseanalüüsi oskuste õppimisega – oma meelte tundmaõppimine, tunnete ja mõtete teadvustamine. Suhtluspädevust ja ettevõtlikkuspädevust arendatakse mängudes, väärtus- ja enesemääratluspädevust erinevates loomingulistest ülesannetes.

Taotletavad õpitulemused 1. klassis

Valdkonna “Mina” õpitulemused

Õpilane:

- kirjeldab oma välimust ja mida talle meeldib teha;
- nimetab, mille poolest ta sarnaneb teistega ja erineb teistest;
- mõistab viisaka käitumise vajalikkust.

Lõimitud tegevused, õppesisu: Põhiliselt käsitletakse õpitulemusi toetavaid teemasid eesti keele tundides. Põhitunni alguses, eriti esmaspäeva hommikul, toimub hommikuring, kus arutletakse päevakohastel teemadel. Kuulatakse iga õpilast vahele segamata. Õpilane jagab elulise loo enda vahetust kogemusest, millele järgneb arutlus. Põhitundide jutustavas osas toimub töö kuulatud jutustuse mõistmise ja ka selle analüüsimisega. Mängitakse teemakohaseid rollimänge. Lugude jutustamine eesti keele tundides loob tundmusi, vahendab olukordi ja erinevaid loo karaktereid. Õpilane saab tõdeda kui erinevad ja ka samas kui sarnased inimesed on. Muuhulgas arutletakse käitumisreeglite üle.

Valdkonna “Mina ja tervis” õpitulemused

Õpilane:

- kirjeldab, kuidas oma tervise eest hoolitseda;
- kirjeldab tervet ja haiget inimest;
- nimetab, kelle poole pöörduda erinevate murede korral;
- teab hädaabi telefoninumbrit ja oskab kutsuda abi.

Lõimitud tegevused, õppesisu: Õpilased on teadlikud liikumisest ja värskes õhus viibimise kasulikkusest, et terved olla. (“Õpetlikud lood lastele”). Peale põhitundi on õpilastel õuevahetund, mis kestab 30 minutit, kus õpilased saavad olla värskes õhus ja liikuda. Liikumistunnid on osaliselt matkadena looduses. Üks kord aastas on kõikidele õpilastele meditsiiniõe poolt läbi viidud esmaabikoolitus, mille teadmisi õpilased kasutavad (vastavalt vajadusele). Terved hambad - miks ja kuidas hambaid pesta (käsitletakse põhitundides). Õpilased on igapäevaselt teadlikud, et enne söömist tuleb käed puhtaks pesta (“Õpetlikud lood lastele.”). Üks kord õppeaastas toimub tuletõrje evakuatsiooniõppus: “Ohusituatsioonis käitumine”, millele eelnevalt ja järgnevalt toimub mitmeid arutelusid ohutuse teemadel, hädaabikõned jne. Seoses ujumistundidega toimub põhitunnis vestlus ujula sisekorra eeskirjadest - arutlused, selgitused sisekorra kohta. Kuidas ennast pesta enne basseini minemist jne.

Valdkonna “Mina ja minu pere” õpitulemused

Õpilane:

- kirjeldab, mille poolest perekonnad erinevad ja sarnanevad;
- väärtustab üksteise abistamist ja arvestamist peres;
- teab oma kohustusi peres;
- kirjeldab ja eristab võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töödes;
- jutustab oma pere traditsioonidest;
- oskab tänaval käituda ning ületada sõiduteed ohutult;
- kirjeldab ohtlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning valib ohutu tee sihtpunkti.

Lõimitud tegevused, õppesisu: Põhitunni jutustavas osas arutletakse, ka loetud jutustuse põhjal, erinevatest perekondadest, pere traditsioonidest. Õpilased jutustavad oma perest. Koolis tähistatakse emade- ja isadepäeva. Nende tähistamiste raames arutletakse klassis ema/isa rollist peres.

Eesti keele tundides mängitakse lauamängu “Ohutusretk ümber Eesti” , mis on hariv ohutusteemaline lauamäng. Ühiselt õpitakse liiklusreegleid. Ohutu liiklemise ja liiklusreeglitest arutamine on alati päevakorral olnud, sest õpilased sõidavad jalgratastega kooli. Samuti räägitakse liikluse teemadel enne igat mandri-ekskursiooni (saare eripära ning suurema intensiivsusega liiklus vajab erilist tähelepanu), et osaleda põnevatel õppeprogrammides (Niguliste kirik, Haapsalu linnus, ERM jt). Arutletakse, kuidas liigelda tänavatel, mida jälgida, kuidas ületada teed. Miks on vaja sõidukis kinnitada turvavöö?. Helkuri vajalikkus pimedas liikudes. Politseinikud teevad koolis regulaarselt loenguid/külastusi. Elu tajumine looduses toimub pidevalt, sest kool asub Kõpu poolsaarel suurte metsade vahel. Põhitunni arutlevas osas arutletakse, kuidas käituda kui kohtad metsliga, kuidas valida ohutu tee kooli jõudmiseks. Vaadatakse Keskkonnaameti õppedokumentaalfilme.

Valdkonna “Meie” õpitulemused

Õpilane:

- väärtustab igäuhe individuaalsust seoses välimuse, huvide ja tugevustega;
- väärtustab inimese õigust olla erinev.

Lõimitud tegevused, õppesisu: Klassikollektiivi kujundamisel peavad kõik õpilased oluliseks õiglust, ausust, hoolivust ja sallivust. Inimväärikust ja lugupidamist nii enda kui ka teiste vastu. Ühise arutluse käigus luuakse klassi käitumisreeglid (liitklassi eripära).

Põhitunnis moraaliloo jutustamisel saab õpetaja kujundada laste arusaamu mõne päevakajalise probleemi osas. Põhitunnis arutletakse igäuhe individuaalsust ja väärtuslikkust. Mis on sallivus? Üksteise eest hoolitsemine ja abistamine. Vabandust palumine ja vabandamine, selle aktsepteerimisest.

Klassis on kasutusel tunnete vihikud, kuhu õpilased saavad vajadusel kirjutada või joonistada pilte oma tunnetest, mida nad hetkel kogevad. Õpilastel on alati võimalus pöörduda oma murega klassiõpetaja poole.

Klassis toimuvad järjepidevalt vestlused konfliktide ennetamisel ja lahendamisel mõistva ja usaldusliku õhkkonna loomiseks. Õpilastega käib vestlemas koolipsühholoog ning igal õppeaastal korraldatakse “Kiusamisest Vabaks” programmi külalistund. Samuti käib külalistunde andmas sotsiaalpedagoog koos õpetlike mängudega.

Püha Martini päeva tähistamisel eesti keele põhitunnis käsitletakse lugu Püha Martinist: arutelu vendlusest, sõprusest, kaastundest, soojuse jagamisest mantli poolitamise näol. Sallivusest. Sallivus on võimalik siis, kui oled ka enda suhtes salliv, võtmine ja andmine on elus tasakaalus.

2.klass

Õppeaine ajaline maht - 35 tundi õppeaastas, 2 tundi nädalas ühel poolaastal või 1 tund läbi õppeaasta.

Õppeainetevaheline lõimimine

Lisaks ainetunnile toetavad inimeseõpetuse õpetamist erinevad õppeained.

Läbi põhitunni loomalugude vaadeldakse ja võrreldakse iseloomuomadusi ja erinevaid tundeid ning nende väljendusi. Muinasjutud jt lood ilmestavad inimestevahelisi suhteid, eetilisi väärtusi. Õpilaste küsimustele ja arvamustele toetudes toimuvad klassis arutelud neil teemadel, kujundades seeläbi väärtus-, suhtlus- ja enesemääratluspädevust.

Koostöö- ja eneseväljendusoskusi õpitakse rühmategevustes – kunstiülesannetes, mängus, klassiprojektides (kuupidudel esinemine). Ettevõtlikkuspädevust toetatakse arendades initsiatiivikut ja vastutust. Siinkohal on oluline ka kooliga seotud töotalgutel osalemine.

Koostöös matemaatikaõpetusega omandab laps ajaühikud ning teadvustab aja kulgemist. Päevakava koostamine, oma tegevuste teadvustamine – meeldivad tegevused, kohustused, harjumused õpetavad lapsele ühest küljest enda tegevuse ja tunnete jälgimist, teisest küljest aja väärtustamist ja kolmandast küljest omandatud matemaatiliste oskuste praktilist kasutamist ja seostamist igapäevaeluga.

Haigustest, õnnetustest ja häda korral abi otsimisest vesteldakse elulisi näiteid sisaldavatele lugudele toetudes.

Liiklusreeglite harjutamiseks mängitakse kooliaias liiklusmänge, reegleid kasutatakse õppekäikudel. Õpitu teadvustatud kasutamine igapäevaelus on oluline osa õpipädevusest.

Taotletavad õpitulemused 2. klassis

Valdkonna “Mina” õpitulemused:

Õpilane:

- kirjeldab oma välimust, huvisid ja lemmiktegevusi;

- teab, mille poolest sarnanevad ja eristuvad erinevad sugupooled;
- nimetab, mille poolest ta sarnaneb teistega ja erineb teistest;
- väärtustab iseenast ja teisi;
- mõistab viisaka käitumise vajalikkust.

Õppesisu: Mina. Minu erinevused teistest inimestest ja sarnasused nendega. Iga inimese väärtus. Viisakas käitumine.

Valdkonna “Mina ja tervis” õpitulemused

Õpilane:

- kirjeldab, kuidas oma tervise eest hoolitseda;
- teab, et ravimeid võetakse siis, kui ollakse haige, ning et ravimid võivad olla inimese tervisele ohtlikud;
- mõistab ja kirjeldab tervise hoidmise viise: mitmekesine toit, uni ja puhkus ning liikumine ja sport;
- nimetab, kelle poole pöörduda erinevate murede korral;
- teab hädaabi telefoninumbrit ja oskab kutsuda abi;
- väärtustab tervislikku eluviisi.

Õppesisu: Tervis. Terve ja haige inimene. Tervise eest hoolitsemine. Ravimid. Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus ning liikumine ja sport. Abi saamise võimalused. Esmaabi.

Valdkonna “Aeg ja asjad” õpitulemused

Õpilane:

- eristab, mis on aja kulg ja seis;
- oskab koostada oma päevakava, väärtustades aktiivset vaba aja veetmist;
- väärtustab oma tegevusi, mis on positiivsete tunnete tekkimise allikaks.

Õppesisu: Aeg. Aja planeerimine. Oma tegevuse kavandamine. Täpsus, lubadused, vastutus, ausus. Minu oma, tema oma, meie oma.

Valdkonna “Meie” õpitulemused

Õpilane:

- väärtustab inimese õigust olla erinev;
- selgitab endasse positiivse suhtumise tähtsust;
- nimetab enda õigusi ja kohustusi;
- teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused.

Õppesisu: Igäihe individuaalsus ja väärtuslikkus. Mina ja endasse suhtumine. Lapse õigused ja kohustused.

Valdkonna “Mina ja meie” õpitulemused

Õpilane:

- väärtustab sõprust;
- teab, kuidas olla hea kaaslane ning kuidas teha koostööd;
- väärtustab leppimise ja vabandamise tähtsust inimsuhetes;
- nimetab ja kirjeldab inimeste erinevaid tundeid ning toob näiteid olukordadest, kus need tekivad, ja leiab erinevaid viise nendega toimetulekuks;
- väärtustab üksteise eest hoolitsemist ja üksteise abistamist;
- nimetab üldtunnustatud käitumisreegleid ja põhjendab nende vajalikkust;
- teab liiklusreegleid, mis tagavad tema turvalisuse, ning kirjeldab, kuidas käituda liikluses turvaliselt;
- selgitab enda õppimise eesmärgid ning toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus paremini hakkama saada;
- teab tegureid, mis soodustavad või takistavad keskendumist õppimisel;
- väärtustab lubadustest kinnipidamist ja vastutust.

Õppesisu: Minu ja teiste vajadused. Sõbrad ja sõpruse hoidmine. Sallivus. Üksteise eest hoolitsemine ja teiste abistamine. Ausus ja õiglus. Leppimine. Vabandamine. Oma muredest rääkimine ja tunnete väljendamine. Käitumisreeglid. Liiklusreeglid. Mäng ja töö. Õppimine. Meeskonnatöö. Tööjaotus.

3.klass

Õppeaine ajaline maht - 35 tundi õppeaastas, 2 tundi nädalas ühel poolaastal või 1 tund läbi õppeaasta.

Õppeainetevaheline lõimimine

Asjade väärtust õpivad lapsed teadvustama seoses matemaatika tunnis õpitud rahaühikutega ja teisest küljest isetehtud asjade väärtust aimates tänu erinevatele koduloo, kunsti ja käsitööga seonduvatele ülesannetele. Esemete ise valmistamine aitab lapsel teadvustada asjade emotsionaalset väärtust ning omandit, koostööülesanded õpetavad ausat ja õiglast jagamist (läbiv teema „Värtused ja kõlblus“). Seoses matemaatikaga lahendatakse ka lihtsamaid eelarveülesandeid, teadvustades raha teenimise vajalikkust, et tagada vajalike summade kogunemine.

Heast ja kurjast ja teistest inimloomuse osadest räägitakse põhjalikult eesti keele tunni jutustustes. Siinkohal on toeks kõik loomingulised harjutused, mis õpetavad lapsele enese vaatlemist, analüüsimist ning hindamist.

Inimloomusest rääkides ja meeltemänge mängides puudutatakse ka meedia ja reklaami teemat (läbiv teema „Teabekeskond“). Reklaami toimet inimesele illustreeritakse sobilike mängude abil, rakendades laste loovust ja meeltekogemusi.

Klassi pidev aktiivne koostegutsemine ja eneseväljendusoskusi arendavate loominguliste ülesannete küllus on suureks toeks kokkukohidva ja hooliva klassikollektiivi kujunemisele. Seeläbi toetatakse kõigi klassi liikmete kujunemist empaatilisteks ja õiglasteks inimesteks, kes abivajajat märkavad ning ebaõiglust ei talu. Nii luuakse alus eneseteadlike ja hoolivate kogukonnaliikmete kujunemisele (läbiv teema „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“).

Haigustest, õnnetustest, hädaohutudest ja häda korral abi otsimisest vesteldakse elulisi näiteid sisaldavatele lugudele toetudes (läbiv teema „Tervis ja ohutus“). Lihtsamaid esmaabivõtteid õpitakse praktiliselt harjutades kooliõde ja õpetaja juhendamisel. Kooliõde osaleb ka klassi tervishoiuteemalistes vestlustes, vastates laste tekkinud küsimustele.

Ohtudest ja õnnetustest räägitakse ka õppekäikudel loodusesse ja linnakeskkonda. Õppekäigud on tähtsad ka kodukoha looduse ja kultuuriväärtustega tutvumisel. Külastatakse ka erinevaid meistreid ja kunstnikke seoses koduloo, käsitöö ja kunstiõpetusega. Seejuures tutvutakse kodukoha tuntud või huvitavate inimestega, samas teadvustatakse eripära ja ettevõtlikkuse tähtsust elus.

Erinevate ametite esindajatega tutvumine nii tervishoiu kui kodulooga seoses on olulised ka karjääri planeerimise seisukohalt. Erinevate põllu- ja muude tööde praktiline läbitegemine õpetavad lapsele ka töö ja mängu eristamist, väärtustades sealjuures mõlemat ning mõistes mitmekesise tegevuse ja puhkuse tähtsust.

Regulaarne rahvakalendri- ja muude pühade tähistamine koolis tutvustab vastavate pühade kombeid. Aegamööda tutvustatakse ka teiste Eestis elavate rahvuste vastavaid kombeid ja tavasid (läbiv teema „Kultuuriline identiteet“). Tuttavaks saavad ka Eesti rahvuslikud sümbolid

Eesti ja Euroopa kaardiga tutvutakse seoses loodusõpetusega, kui on õpitud tegelikkust plaanil kujutama ja plaani järgi looduses liikuma.

Taotletavad õpitulemused 3. klassis

Valdkonna “Mina” õpitulemused

Õpilane:

- teab ja väärtustab igaühe individuaalsust seoses välimuse, huvide ja tugevusega, õigust olla erinev;
- selgitab endasse positiivse suhtumise tähtsust;
- nimetab enda õigusi ja kohustusi;
- teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused.

Õppesisu: Mina. Igaühe individuaalsus ja väärtuslikkus. Mina ja endasse suhtumine. Lapse õigused ja kohustused.

Valdkonna “Mina ja tervis” õpitulemused

Õpilane:

- kirjeldab, kuidas oma tervise eest hoolitseda;
- kirjeldab tervet ja haiget inimest;
- eristab vaimset ja füüsilist terevist;
- teab, kas haigused on nakkuslikud või mitte;
- kirjeldab olukordi ja toob näiteid, kuidas keelduda ja hoiduda tegevusest, mis kahjustab tema tervist;
- demonstreerib õpituatsioonis lihtsamaid esmaabivõtteid ja abi saamise võimalusi (nt haav, kukkumine, mesilase nõelamine, ninaverejooks, praht silmas, puugihammustus, põletus ja rästikuhammustus).

Õppesisu: Tervis. Terve ja haige inimene. Tervise eest hoolitsemine. Vaimne ja füüsiline tervis. Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus, liikumine ja sport. Ohud tervisele ja toimetulek ohuolukorras. Ravimid. Abi saamise võimalused. Esmaabi.

Valdkonna “Aeg ja asjad” õpitulemused

Õpilane:

- selgitab asjade väärtust;
- oskab eristada oma ja võõrast asja ning mõistab, et võõrast asja ei tohi loata võtta;
- väärtustab ausust asjade jagamisel.

Õppesisu: Minu oma, tema oma, meie oma. Asja väärtus ja hind. Asjade väärtus teiste väärtuste seas.

Valdkonna “Mina ja meie” õpitulemused

Õpilane:

- nimetab inimese eluks olulisi vajadusi ja võrdleb enda vajadusi teiste omadega;
- kirjeldab omadusi, mis peavad olema heal sõbral, hindab ennast nende omaduste järgi;
- eristab enda head ja halba käitumist;
- kirjeldab oma käitumise tagajärgi ning annab neile hinnangu;
- demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennastkahjustavast tegevusest;
- teab abi saamise võimalusi kiusamise ja vägivalda korral;
- mõistab, et kiusamine ja vägivald ei ole aktsepteeritud ja lubatud käitumine;
- kirjeldab oma sõnadega, mida tähendavad vastutustundlikkus ja südametunnistus;
- kirjeldab oma tegevuse planeerimist nädalas, väärtustades vastutust;
- eristab tööd ja mängu.

Õpitulemused: Minu ja teiste vajadused. Sõbrad ja sõpruse hoidmine. Sallivus. Üksteise eest hoolitsemine ja teiste abistamine. Ausus ja õiglus. Leppimine. Vabandamine. Oma muredest rääkimine ja tunnete väljendamine. Oskus panna end teise inimese olukorda. Keeldumine kahjulikust tegevusest. Minu hea ja halb käitumine. Südametunnistus. Käitumisreeglid. Minu

käitumise mõju ja tagajärjed. Mäng ja töö. Õppimine. Kohustetunne ja vastutus. Meeskonnatöö. Tööjaotus.

Valdkonna “Teave ja asjad” õpitulemused

Õpilane:

- kirjeldab eri meeltega tajutavaid teabeallikaid;
- selgitab, kuidas reklaamid võivad mõjutada inimeste käitumist ja otsuseid ning turvalist käitumist meediakeskkonnas;
- teab, et raha eest saab osta asju ja teenuseid ning et raha teenitakse tööga;
- mõistab oma vastutust asjade hoidmisel ja laenamisel;
- selgitab, milleks kasutatakse raha ning mis on raha teenimine, hoidmine, kulutamine ja laenamine;
- kirjeldab, milliseid vajadusi tuleb arvestada taskuraha kulutades ja säästes.

Õppesisu: Teave ja teabeallikad ning nende kasutamine. Reklaami mõju. Turvaline käitumine meediakeskkonnas. Raha. Raha teenimine, kulutamine ja laenamine. Vastutus. Oma kulutuste planeerimine.

Valdkonna “Mina ja kodumaa” õpitulemused

Õpilane:

- nimetab oma kodukoha tuntud inimesi ja paiku ning väärtustab kodukohta;
- leiab Euroopa kaardilt Eesti ja tema naaberriigid, leiab Eesti kaardilt kodukoha;
- oskab nimetada Eesti Vabariigi pealinna, sünnipäeva ja presidenti;
- tunneb ära Eesti Vabariigi lipu ja vapi;
- nimetab Eesti rahvuslikke ja riiklikke sümboleid, tunneb kodukoha sümbolikat;
- kirjeldab Eestis elavate rahvuste tavasid ja kombeid ning austab neid;
- kirjeldab mardi- ja kadripäeva, jõulude ning lihavõttepühade rahvakombeid;
- väärtustab Eestit, oma kodumaad.

Õppesisu: Eesti teiste riikide seas. Naaberriigid. Kodukoht: küla, vald, linn, maakond. Eesti maakonnad. Eesti Vabariigi ja kodukoha sümbolid. Rahvakalendri tähtpäevad. Erinevate rahvaste tavad ja kombed. Sallivus.

Õppe-eesmärgid II kooliastmele

- väärtustada tervist ning märgata tervist ohustavaid tegureid;
- väärtustada tervislikku eluviisi ning tunda selle komponente;
- tulla toime murdega muutustega;
- väärtustada turvalisust ja ohutut käitumist;
- väärtustada enda ja teiste inimeste elu ning tervist;
- osata end analüüsida;
- parandada suhtlemisoskusi;
- osata ära tunda ja väljendada oma tundeid;

- parandada sotsiaalseid oskusi;
- arendada empaatiavõimet;
- õppida lahendama konflikte;
- arendada probleemide lahendamise oskusi;
- väärtustada positiivset mõtlemist.

5. klass

Õppeaine ajaline maht - 35 tundi õppeaastas, 2 tundi nädalas ühel poolaastal või 1 tund läbi õppeaasta.

Õpetuse juhtmotiivid ning õppeainetevaheline lõimimine

Peamisteks märksõnadeks on inimesed oma erinevustega ja rollidega, eneseanalüüs, suhtlemine ja tunnete väljendamine, otsustamine ja probleemilahendus oskus, konfliktid ja nende lahendamine, positiivsus.

Koolielu igapäevasituatsioonidest lähtuvalt, igapäevase kasvatustöö osana on teemaks erinevate huvide ja vajadustega inimesed, konflikti lahendamine, tolerantsus, sallivus, koostöö, kohuse- ja vastutustunne, ausus, väarikus jne. Igapäevases tegevuses toetatakse oma emotsioonide väljendamise oskuse ja teiste emotsioonide talumise arengut. Koostööoskuste arendamine on osa igapäevasest kasvatustööst. Probleemide esile kerkides võetakse kiiresti aeg teema ühiseks arutlemiseks, lahenduste plaanimiseks. Nii tekib harjumus keerulisi olukordi ühiselt lahendada ning võtta ka vastutus lahenduse eest.

Ühistegevused on sotsiaalsete oskuste õppimise koht. Üksteise abistamine, jagamine ja koostöö on tegevuse sujumise eelduseks, kui valmistatakse ette näidendit, korraldatakse pidu, mängitakse seiklusmänge, matkatakse. Koos tegemise käigus paranevad ka eneseväljendusoskused. Seltsivuse arendamise eesmärgil on liikumistundides suur rõhk ringmängudel ja grupiharjutustel. Mängudes tähtsustatakse koostöö olulisust ja väärtust, võistlemist välditakse.

Olulisel kohal on inimeste erinevate rollide märkamine ja eristamine. Siinkohal on abiks nii igasugused õppekäigud, tutvumine ühenduste liikmete ja nende tegevusega. Siinkohal pakuvad tuge ka hästi kavandatud rollimängud ning ühistegevused (näidend vms).

Õppekäikudel hoitakse silmad lahti abivajajate suhtes, märgates ka loodusele tehtud kahju, kaalutakse võimalust omal jõul lahendusi leida ja olukorda parandada. Igasuguste õppekäikude, matkade, mängude ja tööde juures pannakse rõhku ohutusele ja ohu märkamisele. Võimlemises on olulised osavuse, julguse, enesekindluse õppimine, enese ja teiste jälgimine, ohu tunnetamine.

Nii mängudes, tööd tehes kui õppekäikudel on oluline enese ja teiste jälgimise oskus ning tähelepanelikkus ohu suhtes. Muuhulgas on oluline privaatsuse hindamine ning oskus öelda *ei*

– enese kaitseks. Samuti peaks teravnema taju abivajajat märgata ning kujunema oskus abi pakkuda, aga ka vajadusel vastu võtta. Siinkohal on abiks erinevad õppekäigud ja osalemine talgutel või abitöödel, kuid kindlasti ka õppetöö ühistegevused ja igapäevane koolielu.

Tähtis on suhtlusoskuste arendamine, sealhulgas kuulamine ja enese väljendamine, aga ka mitteverbaalne suhtlemine, tunnete väljendamine. Liikumistundides kasutatakse ruumivorme meeolude väljendamisel. Ühistegevusi plaanitakse erinevates õppeainetes.

Enda terviklikkuse seisukohalt on oluline õppida eraldama oma mõtteid ja võõraid mõtteid. Selle oskuse kujunemisel on abiks emakeeleõpetus, milles käsitletakse vastavat grammatilist sisu. Ka liikumistundides lisandub grupiharjutustele isiklikum lähenemine – alustatakse üksikute liigutuste iseseisvat harjutamist.

Samas kujuneb hingeline ühtsuse ja seotuse tunne kogu inimkonnaga ning kogu maailmaga. Abiks on tutvumine inimesega läbi aegade ajaloos ning tutvumine maailmaga geograafias ja selle kõikvõimalike eripalgeliste asukatega looma- ja taimeõpetuses. Kogu maailma mitmekesisust õpitakse tundma hingelise suhte kaudu. Ka Maad käsitletakse elava, ühtse organismina. Lood võõrastest loomadest, taimedest teenivad teistki eesmärki – rahuldada eakohast tohutut teadmishimu.

Positiivset maailmapilti aitab kujundada ühtsuse tunne inimeste ja maailmaga, samuti aktiivsete ja heasoovlike inimestega kohtumine. Ka on abiks tutvumine maailmas leiduva mitmekesisusega ning taipamine, et erinevused on väärtus.

Taotletavad õpitulemused 5. klassis

Valdkonna “Mina ja suhtlemine” õpitulemused

Õpilane:

- analüüsib enda iseloomujooni ja -omadusi, väärtustades positiivset;
- mõistab, mis mõjutab enesehinnangut ning kuidas see kujuneb;
- mõistab enesekontrolli olemust ning demonstreerib õpituatsioonis oma käitumise kontrolli.

Õppesisu: Enesesse uskumine. Enesehinnang. Eneseanalüüs. Enesekontroll. Oma väärtuste selgitamine.

Valdkonna “Suhtlemine teistega” õpitulemused

Õpilane:

- teab suhtlemise olemust ning väärtustab tõhusate suhtlusoskuste vajalikkust;
- eristab verbaalset ja mitteverbaalset suhtlemist;
- kirjeldab erinevaid mitteverbaalseid suhtlusvahendeid ning nende mõju verbaalsele suhtlemisele;
- demonstreerib õpituatsioonis aktiivse kuulamise jt tõhusa suhtlemise võtteid;
- mõistab eneseavamise mõju suhtlemisele;

- demonstreerib õpituatsioonis, kuidas väljendada oma tundeid verbaalselt, säilitades ja tugevdades suhteid;
- teadvustab eelarvamuste mõju suhtlemisele igapäevaelus ja toob selle kohta näiteid;
- eristab ning kirjeldab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumiste mõju suhetele;
- teab, et *ei* ütlemine on oma õiguste eest seismine, ning oskab partnerit arvestavalt öelda *ei* ennast ja teisi kahjustava käitumise korral ning aktsepteerib samas olukorras partneri *ei* ütlemist.

Õppesisu: Suhtlemise komponendid. Verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine. Aktiivne kuulamine. Tunnete väljendamine. Eneseavamine. Eelarvamused. Kehtestav, agressiivne ja alistuv käitumine. *Ei* ütlemine ennast ja teisi kahjustava käitumise puhul.

Valdkonna “Suhted teistega” õpitulemused

Õpilane:

- kirjeldab tõhusate sotsiaalsete oskuste (aitamise, jagamise, koostöö, hoolitsemise) toimimist igapäevaelus;
- oskab abi pakkuda ning teistelt abi vastu võtta;
- väärtustab hoolivust, sallivust, koostööd ja abistamist;
- demonstreerib õpituatsioonis oskust näha olukorda teise isiku vaatenurgast;
- tähtsustab oskust panna end teise inimese olukorda ja mõista tema tundeid ning väärtustab empaatilist suhtlemist;
- väärtustab sõprust kui vastastikuse usalduse ja toetuse allikat;
- kirjeldab kaaslaste arvamuste, valikute ja käitumise mõju ning surve tagajärgi;
- mõistab isiku iseärasusi ning teadvustab soolisi erinevusi ja inimeste erivajadusi;
- nimetab ja väärtustab enda ja teiste positiivseid omadusi.

Õppesisu: Tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsmine. Sallivus enda ja teiste vastu. Hoolivus. Sõprussuhted. Usaldus suhetes. Empaatia. Vastutus suhetes. Kaaslaste mõju ja surve. Erinevuste väärtustamine. Isikute iseärasused. Soolised erinevused. Erivajadustega inimesed. Positiivsus endas ja teistes.

Valdkonna “Otsustamine ja konfliktid ning probleemilahendus” õpitulemused

Õpilane:

- teab ja oskab õpituatsioonis otsuseid langetades leida erinevaid lahendusviise;
- kirjeldab erinevate lahendusviiside puudusi ja eeliseid;
- mõistab otsustades lahendusviiside lühi- ja pikaajalisi tagajärgi;
- selgitab ja kirjeldab eri situatsioonidesse sobiva parima käitumisviisi valikut;
- selgitab konflikti häid ja halbu külgi ning aktsepteerib konflikte kui osa elust;
- teab, eristab ja kirjeldab efektiivseid ja mitteefektiivseid konflikti lahendamise viise;
- kasutab õpituatsioonis konflikte lahendades tõhusaid viise ning väärtustab neid.

Õppesisu: Otsustamine ja probleemide lahendamine. Erinevate käitumisviiside leidmine probleemide lahendamises. Tagajärgedega arvestamine. Vastutus otsustamisel. Konfliktide olemus ja põhjused. Tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise teed.

Valdkonna “Positiivne mõtlemine” õpitulemused

Õpilane:

- nimetab ja väärtustab enda ning teiste positiivseid omadusi;
- väärtustab positiivset suhtumist endasse ja teistesse, positiivset mõtlemist.

Õppesisu: Positiivne mõtlemine. Positiivsed jooned ja omadused endas ning teistes, nende märkamine.

6. klass

Õppeaine ajaline maht - 35 tundi õppeaastas, 2 tundi nädalas ühel poolaastal või 1 tund läbi õppeaasta.

Õpetuse juhtmotiivid ning õppeainetevaheline lõimimine

Inimeseõpetuse märksõnadeks sel õppeaastal on tervis, tervislik eluviis, murdeiga, turvaline ja ohutu käitumine, haigused ja esmaabi, keskkond ja tervis.

Ühiskonna kujunemise ja selle reeglitega tutvutakse ajaloo teemade raames, peamiselt seoses Vana-Kreeka ja Vana-Roomaga. Kokkulepped ja reeglid ning nende loomine ja täitmine on kindlasti aktuaalsed seoses kooli igapäevaeluga, täpselt samuti probleemide lahendamine ja konfliktid. Samuti käsitletakse aruteludes kindlasti lapse õiguste ja kohustuste temaatikat.

Oluline osa igasuguse probleemi lahendamises on alati probleemi nägemine, selle eelduseks aga oskus küsida küsimusi. Küsimuste esitamise oskus areneb aga ainult praktika käigus, seega on oluline ka julgus küsida ja oskus end väljendada. Kõigi nende oskuste juures on abiks esmalt igal aastal toimuvad külaskäigud erinevate meistrite ja spetsialistide juurde, mille eesmärgiks on alati elava vestluse kaudu inimese elust ja tööst pilt luua. Küsimise kunsti õpitakse aga ka kõigis loodusainetes ja eelkõige füüsikas, kus esmalt vaadeldakse ja kirjeldatakse nähtusi ning siis otsitakse nende põhjusti.

Targa tarbija kasvamisel on abiks kindlasti igasugune käsitöö, milles tähtsustatakse isetehtu võlu ja kordumatust, asjade otstarbekust ja säästlikkust materjalide kasutamisel. Samuti on toeks aiandus, kus tutvutakse toiduainete kasvatamise tarkustega. Pidev kogemus käsitöö tegemisega ja isiklikud kohtumised aastate jooksul erinevate meistritega õpetavad väärtustama kunsti ja autorlust.

Info otsimine ja sellest väärtusliku eristamine on esmalt emakeeleõpetuse eesmärk, kuid seostub tekstitööga erinevates õppeainetes. Õpitakse kasutama raamatukogu ja teisi mahukaid infokogusid. Analüüsitakse erinevaid meediakanaleid, ka reklaami. Siinkohal haakub õpetus tihedalt kunstiõpetusega. Tuleb õppida ka ohutu suhtlemise reegleid – nii otseses kui meediast vahendatud suhtluses. Siinkohal on tihedalt lõimitud ühiskonna- ja inimeseõpetus. Probleemsetes suhtlusolukordades käitudes on abi oskusest näha teise vaatenurka. Abi on nii liikumistundide grupiharjutustest kui kunstiõpetuse projektsiooniõpetusest. Võimlemine

õpetab ka enesekontrolli – nõudes suuremat täpsust valmistatakse ette teadlikku keha valitsemist.

Enesekontrolli oskuse omandamine on muutunud ajakohaseks. Eale omane on oskamatus hallata oma jäsemeid. Seetõttu on väga oluline igasugune tegevus, mis õpetab oma keha kontrollima ja jälgima. Liikumistunnid toetavad energiliste harjutustega. Samuti on abiks igasugune praktiline töö – erinevad käsitöö liigid (sh puutöö), savi voolimine, aga kindlasti ka aiatöö, mis rõhutatult õpetab täpselt suunatud raske füüsilise töö väärtust. Eneseanalüüsi, nõudlikkust, kriitilisust eeldatakse nüüd iga tegevuse juures. Praktilistes töödes on väärtustatud nii ilu kui otstarbekus.

Valikute tegemine ning oma valikute eest otsustamine on kõigi praktiliste tööde lahutamatu osa. Siin on abiks käsitöö, kunstiõpetus ja projektid erinevates õppeainetes.

Mis puudutab terviseiga seotud teemasid, on sobilik jällegi vestelda spetsialistiga, näiteks arstiga. Mis puudutab tervise ja liikumise seost, siis seda tasub omandada eelkõige kogemuslikult, otseselt tuleb appi liikumisõpetus. Tervise edendamiseiga on oma igapäevases tegevuses otseselt seotud veel kunstiõpetus, muusikaõpetus ja igit laadi käsitöö, luues oskused ja harjumuse end tegevuse kaudu väljendada ja vajadusel maandada või ilu kogedes turgutada.

Taotletavad õpitulemused 6. klassis

Valdkonna “Tervis” õpitulemused

Õpilane:

- kirjeldab füüsilist, vaimset ja sotsiaalset tervist ning selgitab tervise olemust nendest mõistetest lähtuvalt;
- teab enda põhilisi tervisenäitajaid: kehakaalu ja -pikkust, -temperatuuri, pulsisagedust ning enesetunnet;
- nimetab tervist tugevdavaid ja ja tervist kahjustavaid tegevusi ning selgitab nende mõju inimese füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele;
- eristab põhilisi organismi reaktsioone stressi korral ning kirjeldab nendega toimetuleku võimalusi.

Õppesisu: Tervise olemus: füüsiline, vaimne ja sotsiaalne tervis. Tervisenäitajad. Tervist mõjutavad tegurid. Hea ja halb stress. Keha reaktsioonid stressile. Pingete maandamise võimalused.

Valdkonna “Tervislik eluviis” õpitulemused

Õpilane:

- oskab eristada tervislikke ja mittetervislikke otsuseid igapäevaelus;
- kirjeldab tervisliku toitumise põhimõtteid ning väärtustab neid;
- selgitab, kuidas on toitumine seotud terviseiga;
- kirjeldab tegureid, mis mõjutavad inimese toiduvalikut;
- teab kehalise tegevuse mõju oma tervisele ja toob selle kohta näiteid;

- oskab hinnata oma päevakava, lähtudes tervisliku eluviisi komponentidest;
- väärtustab tervislikku eluviisi.

Õppesisu: Tervisliku eluviisi komponendid. Tervislik toitumine. Tervisliku toitumise põhimõtted. Toitumist mõjutavad tegurid.

Valdkonna “Murdeiga ja kehalised muutused” õpitulemused

Õpilane:

- kirjeldab murdeiga inimese elukaare osana ning murdeas toimuvaid muutusi seoses keha ning tunnetega;
- aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja teab, kuidas oma keha eest hoolitseda;
- teab, et murdeiga on varieeruv ning igaühel oma arengutempo;
- teab suguküpsuse tunnuseid ja esmaste sugutunnuste seost soojätkamisega.

Õppesisu: Murdeiga inimese elukkares. Kehalised ja emotsionaalsed muutused murdeas. Muutuste erinev tempo. Suhtumine kehasse ja oma keha eest hoolitsemine. Suguline küpsus ja soojätkamine.

Valdkonna “Turvalisus ja riskikäitumine” õpitulemused

Õpilane:

- kirjeldab olukordi, kus saab ära hoida õnnetusjuhtumeid;
- selgitab, miks liikluseeskiri on kohustuslik kõigile, ning kirjeldab, kuidas seda järgida;
- teab, et õnnetuse korral ei tohi enda elu ohtu seada, ning kuidas abi kutsuda;
- nimetab meediast tulenevaid riske oma käitumisele ja suhetele;
- suheldes meedia vahendusel, mõistab vahendatud suhtlemise olemust ning vastutust oma sõnade ja tegude eest;
- väärtustab turvalisust ja ohutut käitumist;
- demonstreerib õpituatsioonis, kuidas kasutada tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi tubaka, alkoholi ja teiste uimastitega seotud olukordades: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine ja suhtlusoskus;
- kirjeldab tubaka, alkoholi ja teiste uimastite tarbimise kahjulikku mõju inimese organismile;
- väärtustab mitmekesisest positiivset ja tervislikku elu uimastiteta.

Õppesisu: Turvaline ja ohutu käitumine koolis, kodus ja õues. Eakaaslaste ning meedia mõju tervise ja ohukäitumise valikuid tehes. Iseenda vastutus otsuste tegemisel. Vahendatud suhtlemine. Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused uimastitega seotud situatsioonides. Valikud ja vastutus seoses uimastitega. Riskid tervisele.

Valdkonna “Haigused ja esmaabi” õpitulemused

Õpilane:

- oskab kirjeldada, kuidas hoida ära levinumaid nakkus- ja mittenakkushaigusi;

- selgitab ja toob näiteid, kuidas haigusi ravitakse meditsiiniliste ja rahvameditsiini vahenditega;
- teab, mis on HIV ja AIDS ning kuidas ennast kaitsta HIVga nakatumise eest;
- kirjeldab, kuidas hoida ära õnnetusjuhtumeid ning kuidas ennast ja teisi inimesi abistada õnnetusjuhtumi korral;
- teab, kuidas toimida turvaliselt ohuolukorras ja abi kutsuda ning demonstreerib õpituatsioonil lihtsamaid esmaabivõtteid;
- nimetab esmaabivahendeid ja kirjeldab, kuidas neid praktikas kasutada.

Õppesisu: Levinumad laste ja noorte haigused. Nakkus- ja mittenakkushaigused. Haigustest hoidumine. HIV, selle levikuteedja sellest hoidumine. AIDS. Esmaabi põhimõtted. Esmaabi erinevates olukordades. Käitumine õnnetusjuhtumite korral.

Valdkonna “Keskkond ja tervis” õpitulemused

Õpilane:

- kirjeldab tervislikku elukeskkonda, lähtudes oma kodukoha loodus- ja tehiskeskonnast;
- eritab tegureid, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks ja tervist tugevdavaks või mitteturvaliseks ja tervist kahjustavaks;
- kirjeldab õpikeskkonna mõju õpilase õpitulemustele.

Õppesisu: Tervislik elu- ja õpikeskkond. Tervis heaolu tagajana.

Ajalugu

Õppe-eesmärgid II kooliastmele

Põhikooli ajalooõpetusega taotletakse, et õpilane:

- kasutab asjakohaselt aja mõistega seonduvaid õpitud sõnu, lühendeid ja fraase;
- tunneb mõningaid iseloomulikke sündmusi kodukoha ja Eesti ajaloost ning seostab neid omavahel;
- teab mõnda ajaloolist asunit, selle tekkimise ja kujunemise põhjusi;
- hindab materiaalsel keskkonnal kui ajaloo sündmuste peamist kandjat;
- toob näiteid muinasaja ja vanaaja kohta;
- mõistab vanaaja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning esitab näiteid erinevate kultuurivaldkondade kohta;
- mõistab, et ajaloo sündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed, ning loob lihtsamaid seoseid mõne sündmuse näitel;
- teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest, töötab lihtsamate allikatega ja hindab neid kriitiliselt;
- väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava, lühijuttu ja kirjeldust ning kasutab ajalookaarti.

Juhtmotiivid, üldpädevuste arendamine ja lõiming teiste õppeainetega

Ajalugu õpetab 5.- 6. klassis klassiõpetaja. Tunnid toimuvad regulaarsete nädalatundidena.

Loodusainete ja koduloo käigus on laps kodunenud oma lähima ümbruse maastiku ja ajalooa. Põllutööd ja vanade ametite tutvustamine 3. klassis seob õpilasi Eesti ajaloo ja esiisade-emade praktilise argipäevaga. Nooremates klassides kuulnud muinasjuttudes on samuti lapsepärases vormis esitatud ennemuistset elu-olu. 5. klassis juhitakse lapse pilk nii ajalisel kui ruumilisel tema elukeskkonnast kaugemale.

Õpetus on kultuuriajalooliselt orienteeritud. Ajaloo kultuurilooline põhimotiiv on: igal kultuuril on midagi omast ja erilist ning samas annab iga kultuur midagi ka inimkonna ajaloole ja meie oma kultuurile. Seeläbi pannakse alus arusaamale, et tõeliselt inimlik nähtus, kultuur, on inimkonna ühise arengu vili.

Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis ning ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Ajaloo õppimine põhikoolis pole entsüklopeediline. Seejuures kehtib eelnimetatud kronoloogiline põhimõte. Maailma ajalugu käsitletakse valitud teemade kaudu. Ajalooõpetuse taotluseks on kujundada õpilaste ajaloolise mõtlemise kujunemist, mis tähendab suutlikkust märgata tähenduslikkust ajaloos, oskust kasutada esmaallikaid tõendusmaterjalina, tunda ära muutusi ja ajaloosündmuste järjepidevust, analüüsida põhjusi ja tagajärgi, tajuda ajaloolist konteksti ja mõista ajalooliste tõlgenduste eetilist mõõdet. Ajaloo õppimist alustatakse sissejuhatuses ainesse. 5. klassis õpitakse tundma termineid, aja kulgemist, ajalooallikaid jm. Süstemaatiline ajalooõpetus algab 6. klassis ja jätkub edaspidi, kus kujundatakse arusaam ajastutest.

Läbitöötatud materjali põhjal tehakse ainevihikusse kokkuvõtte koos vastavate ajaloo faktide ning terminitega. Tunni- või kodutööna lisanduvad õpilase tehtud illustratsioonid. Pildiline õpetus, mõtet ja tunnet hõlmav käsitlus võimaldab lapsele kaasaelamist ja kaasatundmist ajalooliste tegelaste tegudele ja kannatustele. Seega mõjustab ajalooõpetus inimese eetika kujunemist.

Ajalugu arendab ja süvendab maailmahuvi. Ajalooliselt tekkinut vaadeldakse millenagi, mis vajab edasiarengut ja ergutab järelemõtlemist tuleviku ideaalsete ja reaalsete kujundamisvõimaluste üle.

Ajalooõpetus aitab kujundada õpilaste väärtuspädevust läbi erinevate kultuuride ja nende arengu analüüsi ja tunnetamise. Nii näiteks aitab olümpiamängude korraldamine Vana-Kreeka teema juures õpilasel mõista ja väärtustada teistlaadi ühiskonda. Ajalool on oluline roll empaatiavõime kujundamisel, kuna õpilane saab õppe kaudu läbi tunnetada ja mõista teiste kultuuride ja ajastute esindajate maailma, vaadelda maailma kellegi teise seisukohast lähtudes

Enesemääratluspädevuse arengut toetab ajalooõpetus rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujundamise kaudu. Kodukoha ja Eesti ajaloo tundmaõppimine aitab õpilasel määratleda ennast kui eestlast, kujundada enda rahvuslikku ja kultuurilist identiteeti. Enesemääratluspädevust toetab ka eneseanalüüsi oskuse arendamine ning koostöiste õppevormide kasutamine.

Õpipädevust toetatakse oskuste kujundamise kaudu. Ajalooõpetus toetab oskust leida ja kriitiliselt hinnata teavet ning õpitu kasutamist erinevates kontekstides ja probleeme lahendades. Oluline on kausaalse mõtteviisi kujundamine – seoste leidmise ja analüüsimise oskuse kujundamine. Ajaloospetsiifiliselt kujundame oskust ajas orienteeruda, oskust analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist, ajaloomõisteid kasutada, ning ajalooallikaid kasutada ja analüüsida. Lisaks arendab ajalooõpetus oskust küsimusi esitada ning neile vastata, funktsionaalset kirjaoskust, kriitilist mõtlemist, arutlusoskust, oma seisukoha kujundamise ja põhjendamise oskust, empaatiavõimet ja koostöövõimet.

Suhtluspädevuse kujundamise seisukohalt on oluline funktsionaalne kirjaoskus, mida ajalooõpetus kujundab. Samuti on tähtis oma arvamuse selge väljendamise ja põhjendamise oskus, mida ajalootundides kujundada saab.

Ajalugu kujundab ka matemaatikapädevust – suutlikkust kasutada erinevaid ülesandeid lahendades matemaatikale omast keelt, sümboleid ning meetodeid.

Ettevõtlikkuspädevust kujundab probleemide nägemine võimaluste ja lahenduste allikana. Probleemide lahenduseks ideede geenreerimine ning teostamine arendab samuti ettevõtlikkuspädevust. Oluline on ka koostöö väärtustamine, mis aitab ideid ellu viia.

Ajalooõpetus lõimub teiste õppeainetega. 5. klassis valmistab klass ette Kreeka – ainelise näidendi. Materjalina saab kasutada nii mütoloogiat kui katkendeid eepostest. Koos kreeka ajalooa ja võib teha sissejuhatuse ka kreeka keelde ja kirja, rooma ajalooa seoses tutvustada ladina keelt. Nii lõimub aine ema- ja võõrkeeleõppega.

Suurimaks waldorfkoolide õpilasi hõlmavaks projektiks on Vana – Kreeka olümpiamängud. Korraldatavad olümpiamängud lõimivad liikumist, draamaõpetust, muusikaõpetust ja ajalugu.

5.klass

Õppeaine ajaline maht: 35 tundi õppeaastas, 2 tundi nädalas ühel poolaastal või 1 tund läbi õppeaasta

Taotletavad õpitulemused 5. klassis

Valdkonna “Ajaarvamine ja ajalooallikad” õpitulemused

Õpilane:

- kasutab asjakohaselt aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase *aeg, muinasaeg, vanaaeg, sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number; kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas*
- teab ajaloo periodiseerimise üldisi põhimõtteid;
- leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid;
- kasutab ajalookaarti ning töötab lihtsamate allikatega.

Õppesisu: Ajaarvamisega seotud mõisted ja ajaloo perioodid: muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu. Ajalugu ja ajalooallikad. Allikate tõlgendamine: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas, muuseum ja arhiiv. Ajatelg.

Valdkonna “Ajaloosündmused, ajaloolised isikud ja eluolu” õpitulemused

Õpilane:

- kirjeldab mõnda kodukohas aset leidnud mineviku sündmust ja inimeste eluolu minevikus;
- teab kodukohast pärit silmapaistvaid isikuid ja nende saavutusi;
- kirjeldab eluolu erinevusi maal ja linnas, sõja ja rahu ajal ning nende erinevusi minevikus ja nüüdisajal;
- oskab koostada lihtsamat ajaliini ja lühijuttu ajaloolisest isikust ning mineviku eluolust.

Õppesisu: Ajaloosündmused ja silmapaistvad isikud kodukohas, Eestis, Euroopas ning maailmas. Elu linnas ja maal, rahu ja sõja ajal, eluolu, tegevusalad, elamud, rõivastus, toit, kultuur ja traditsioonid, nende muutumine ajas.

Kodukohast lähtuv õppesisu: Hiiumaa ehk skandinaaviapäraselt Dagö – ajalugu sai alguse juba 455 miljoni aasta eest, mil praeguse Kärbla linna lähistel tekkis meteoriidiplahvatuse tagajärjel ligi kümnekilomeetrise läbimõõduga rõngassaarestik. Need olid esimesed saared Hiiumaa praegusel kohal ja seeläbi võib Hiiumaad lugeda üheks maailma vanimaks saareks. Tõsi küll, inimesed leidsid oma tee siia alles veidi üle 7000 aasta tagasi toona elati saarel olude sunnil vaid hooajaliselt. Hiiumaa esimesed asunikud olid hülgekütid.

6. klass

Õppeaine ajaline maht: 70 tundi õppeaastas, 2 tundi nädalas läbi õppeaasta.

Taotletavad õpitulemused 6. klassis

Valdkonna “Muinasaeg” õpitulemused

Õpilane:

- kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid;
- näitab kaardil ja põhjendab, miks ja mis piirkondades sai alguse põlluharimine;
- teab, missuguseid muudatusi ühiskonnaelus tõi kaasa metallide kasutusele võtmine;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, varanduslik ebavõrdsus, sugukond, hõim*;

- teab ning näitab kaardil Eesti ja kodukoha esimesi inimasustusalasid.

Õppesisu: Muinas- ja vanaaja periodiseerimine. Muinasaja arengujärkude üldiseloomustus: kiviaja inimese tegevusalad, põlluharimise algus, loomade kodustamine, käsitöö areng, metallide kasutusele võtmine. Eesti muinasaja üldiseloomustus, Pulli, Kunda. Muinasaegsed mälestised – kalmed ja asulakohad –ning arheoloogilised leiud. Kodukoha inimasustus muinasajal.

Kodukohast lähtuv õppesisu: Arapsi küla (Kõpu poolsaarel) hävitamise lugu on seotud kõplaste õnnetult lõppenud hülgejääl käimisega, millest võtsid osa kõik küla mehed, kokku 40 meest. Keegi neist tagasi ei tulnud. Et külas enam mehi polnud, aeti naised lastega majadest minema ja mõisnik võttis need endale. Esimene ürikuline teade Hiiumaa kohta pärineb aastast 1228. Dokumendis, millega läänistati vastasutatud Saare piiskopkond piiskop Gottfriedile, nimetatakse Hiiumaad selle lääni osisena kui tühja saart.

Kõpu (varem Dagerort) nime kannab 21 km pikkune poolsaar Hiiumaa lääneosas. See nimi on saanud tuntuks aga ennekõike Eesti vanima tuletorni järgi, mida hakati ehitama Hiiumaa kõrgeimale mäele juba 16. sajandi alguses. Samanimelise küla kohta pärinevad esimesed kirjalikud teated 1565. aastast, inimasustuse jäljed ulatuvad seevastu tuhandete aastate taha. On leitud 15 kiviaja asulakohta, millest osa ka Kõpu küla maadel. Sealt on välja tulnud mitu kivikalmet ja lõkkeaset, luust nooleotsi, muinaspõldude jäänuiseid, rauatöötlemise koht jms. Kõpu tuletorni lugu. Ristna tuletorni lugu.

Valdkonna “Vanad Idamaad” õpitulemused

Õpilane:

- selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid, ning näitab kaardil Egiptust ja Mesopotaamiat;
- kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse, Mesopotaamia või Juuda riigi näitel;
- tunneb vanaaja kultuuri- ja teadussaavutusi: meditsiini, matemaatikat, astronoomiat,
- kirjandust, kujutavat kunsti, Egiptuse püramiide ja Babüloni rippaedu; teab, et esimesed
- kirjasüsteemid olid kiilkiri ja hieroglüüfkiri;
- seletab mõisteid *linnriik, vaarao, muumia, sfinks, tempel, püramiid, preester, Vana Testament*.

Õppesisu: Vanaaja sisu ja üldiseloomustus: ajalised piirid, looduslikud olud. Vana-Egiptus, Egiptuse riigikorraldus, eluolu, religioon. Vaaraod Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon; Mesopotaamia, sumerite linnriigid, leiutised (ratas, potikeder), Hammurabi seadused, eluolu, religioon, kultuurisaavutused. Iisraeli ja Juuda riik, ainujumala usk, Vana Testament.

Valdkonna “Vana-Kreeka” õpitulemused

Õpilane:

- näitab kaardil Kreetat, Kreekat, Balkani poolsaart, Ateenat ja Spartat;
- teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreeta-Mükeene kultuurist;
- kirjeldab Vana-Kreeka kultuuri ja eluolu iseloomulikke jooni järgmistes valdkondades:
- kirjandus, teater, religioon, kunst, sport;

- võrdleb Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust Ateena ja Sparta näitel;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *polis, rahvakoosolek, akropol, agoraa, tüürann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori, eepos, olümpiamängud, teater, tragöödia, komöödia, skulptuur, Trooja sõda, hellenid, tähestik*.

Õppesisu: Vanim kõrgkultuur Euroopas. Kreeka loodus ja rahvastik, Kreet ja Mükeene kultuur. Kreeka linnriigid. Ühiskonnakorraldus ja kasvatus Ateenas ning Spartas. Linnriikide nõrgenemine ja alistamine Makedooniale. Aleksander Suure sõjaretk ning maailmariigi tekkimine. Vana-Kreeka kultuur ja religioon, eluolu ja mütoloogia. Olümpiamängud. Homerose kangelaseepika, ajalookirjutus, teater, kunst, arhitektuur, skulptuur, vaasimaal. Vana-Kreeka kultuuri tähtsus.

Valdkonna “ Vana- Rooma” õpitulemused

Õpilane:

- näitab kaardil Apenniini poolsaart, Vahemerd, Kartaagot, Roomat, Konstantinoopolit, Ida-Roomat ja Lääne-Roomat;
- teab Rooma riigi tekkelugu ning oskab tingmärkidest juhindudes näidata kaardil Rooma riigi territooriumi ja selle laienemist;
- iseloomustab eluolu ja kultuuri Rooma riigis;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *vabariik, foorum, kapitoolium, Colosseum, patriits, plebei, konsul, senat, rahvatribuun, orjandus, amfiteater, gladiaator, leegion, kodusõda, kristlus, Piibel, provints, Ida-Rooma, Lääne-Rooma, Kartaago, Konstantinoopol, ladina keel*.

Õppesisu: Rooma riigi tekkimine, looduslikud olud, kuningad. Rooma Vabariigi algus ja ühiskondlik korraldus. Rooma võimu laienemine Vahemere maades. Hannibal, Caesar, vabariigi lõpp. Rooma keisririigi ühiskondlik korraldus. Augustus, Rooma impeerium ja selle lõhenemine. Vana-Rooma kultuur, kunst ja arhitektuur, rahvas ja eluolu, avalikud mängud. Ristiusu teke, Uus Testament.

Ühiskonnaõpetus

Ühiskonnaõpetuse peamine taotlus on aktiivse ja vastutustundliku kodaniku kujundamine. Aktiivseks kodanikuks olemine tähendab kodanike kaasatust laiemalt. Koos teiste õppeainetega aitab ühiskonnaõpetus kaasa noore inimese kujunemisel ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ühiskonnaliikmeks. Ühiskonnaõpetuse praktilise väljundina saavad noored, kes pole veel hääleõiguslikud kaasa rääkida koolielu korraldamises, kodanikualgatustes (ühiste tegevuste planeerimine). Õpilane tutvub oma lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga, keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade kooseksisteerimisele. Käsitelu keskmes on inimesed meie ümber, kool ning õpilase kodukoht. Õppeprotsessis on oluline koht uurimuslikel õpivõtetel, mille toel omandavad õpilased probleemide seadmise, hüpoteeside sõnastamise, töö kavandamise ja korraldamise,

kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused, esitades materjale nii suuliselt kui ka kirjalikult ning kasutades näitlikustamiseks mitmesuguseid visuaalseid vorme ja võimaluse korral rakendatakse seda praktikas, nt demokraatia koolis, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus kodukohas jm.

Esimesest viienda klassini eraldi ühiskonnaõpetuse tunde pole, ühiskonnaga seotut käsitletakse integreeritult teiste õppeainetega (emakeel, loodusõpetus, kodulugu, inimeseõpetus), tähtpäevade ja pühade puhul kuulub vastav vestlusteema põhitunni raamidesse. 6. klassis on eraldi ühiskonnaõpetuse ainetund. Kogemuslikult õpitakse ühiskonnaelu korraldust selle põhjal, kuidas on korraldatud klassi ja kooli elu, kuidas jaotuvad ülesanded ja kohustused, kuidas toimuvad inimestevahelised suhted ja koostöö, milline tähtsus on sallivusel, kohusetundel, aususel.

6. klass

Õppeaine ajaline maht - 35 tundi õppeaastas, 2 tundi nädalas ühel poolaastal või 1 tund läbi õppeaasta.

Õppeainetevaheline lõimimine

Ühiskonna kujunemise ja selle reeglitega tutvutakse ajaloo teemade raames. Kokkulepped ja reeglid ning nende loomine ja täitmine on kindlasti aktuaalsed seoses kooli igapäevaeluga. Samuti käsitletakse aruteludes kindlasti lapse õiguste ja kohustuste temaatikat.

Targa tarbija kasvamisel on abiks kindlasti igasugune käsitöö, milles tähtsustatakse isetehtu võlu ja kordumatust, asjade otstarbekust ja säästlikkust materjalide kasutamisel. Pidev kogemus käsitöö tegemisega ja isiklikud kohtumised aastate jooksul erinevate meistritega õpetavad väärtustama kunsti ja autorlust.

Info otsimine ja sellest väärtusliku eristamine on esmalt emakeeleõpetuse eesmärk, kuid seostub tekstitööga erinevates õppeainetes. Õpitakse kasutama raamatukogu ja teisi mahukaid infokogusid. Analüüsitakse erinevaid meediakanaleid, ka reklaami. Siinkohal haakub õpetus tihedalt kunstiõpetusega. Tuleb õppida ka ohutu suhtlemise reegleid – nii otseses kui meediast vahendatud suhtluses. Siinkohal on tihedalt lõimitud ühiskonna- ja inimeseõpetus.

Õppe- ja kasvatusesmärgid II kooliastmes

6. klassi lõpetaja:

- teab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid;
- mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis, märkab probleeme koolis, toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat;
- märkab ning arvestab erinevaid huve ja võimalusi ning on valmis koostööks ja kokkulepeteks, oskab otsida ja pakkuda abi probleemide lahendamisel;
- teab Eesti riigi valitsemise põhilisi institutsioone, kirjeldab nende ülesandeid (kohalik omavalitsus, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus) ning nimetab erinevaid riigijuhtimisega seotud ameteid/elukutseid;

- teab, mis on põhiseadus ja teised seadused, miks tuleb seadusi täita; teab, mis on lapse õigused ja vastutus;
- selgitab näidetega, mis on kodanikuühendus, kodanikualgatus ja vabatahtlik töö; põhjendab vabatahtliku töö vajalikkust ning pakub abi abivajajaile; tunneb ära ebaõigluse ja oskab sellele vastu seista;
- mõistab inimeste iseärasusi ning teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on salliv erinevuste suhtes ja valmis koostööks;
- toob näiteid ühiskonna toimimiseks ja arenguks vajalikest elukutsetest ja ettevõtetest ning väärtustab töötamist kui peamist elatusallikat, tunneb oma õigusi ja vastutust omanikuna ja tarbijana ning mõistab, miks erinevais ameteis töötamisel eeldatakse erinevaid teadmisi, oskusi ja isiksuseomadusi;
- oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks ning seda kriitiliselt hinnata; esitab oma teadmisi ja seisukohti selgelt ja veenvalt ning suudab neid põhjendada; loob, kasutab ja jagab infot ning väärtustab enda ja teiste autorite tööd;
- teab, et tal on õigus saada abi, ning oskab leida abi ettetulevates elusituatsioonides.

Taotletavad õpitulemused 6. klassis

Valdkonna “Inimesed meie ümber, kogukonnad; Euroopa riigid ja rahvad; sallivus” õpitulemused

Õpilane:

- seletab oma sõnadega ning kasutab kontekstis mõisteid *rahvus, riik, võrdõiguslikkus* ja *sallivus*;
- nimetab Eestis ja kodukohas elavaid rahvarühmi ning kirjeldab nende eluolu ja kultuuri- traditsioone;
- nimetab Eestis esindatud peamisi usundeid ja kirjeldab nende kombeid;
- toob näiteid naiste ja meeste võrdsete õiguste ja nende rikkumise kohta Eestis;
- suhtub sallivalt erinevustesse;
- teab ja hoiab kogukonna traditsioone;
- teab, mis on isikutunnistus ja reisidokumendid (pass, isikutunnistus);
- nimetab ja näitab kaardil Eesti naaberriike ning toob näiteid, kuidas muu maailm mõjutab elu Eestis.

Õppesisu: Eestis ja kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm). Sooline võrdõiguslikkus. Pere ja suguvõsa. Naabruskond maal ja linnas. Sõpruskond. Koolipere. Euroopa riigid, Eesti naaberriigid.

Valdkonna “Vabatahtlik tegevus: kodanikuühendused ja -algatus, koostöö” õpitulemused

Õpilane:

- seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid *kodanikuühendus, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus*;

- nimetab kodukohas tegutsevaid seltsi, klubisid ja ühendusi ning kirjeldab nende tegevust;
- nimetab kodukohas ja koolis tegutsevaid noorteorganisatsioone ning kirjeldab nende tegevust;
- teab kodukoha kodanikualgatusi ning algatab neid ja osaleb neis võimaluse korral;
- toob näiteid vabatahtliku töö kasulikkuse kohta; märkab probleeme ja pakub vajajatele abi.

Õppesisu: Kodukohas tegutsevate seltside, klubide ja ühenduste tegevus. Noorteorganisatsioonid. Eakohased kodanikualgatused võimalused. Koostöö ja ühistegevus, kommunikatsioonivõimalused.

Valdkonna “Demokraatia” õpitulemused

Õpilane:

- seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid *inimõigus, seadus, demokraatia*;
- iseloomustab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid (arvamuste mitmekesisus, sõnavabadus, osalus aruteludes ja otsustamises, õigus valida ja saada valitud);
- nimetab ja austab inimõigusi;
- teab, et Eesti on demokraatlik vabariik, nimetab Vabariigi Valitsuse, Riigikogu ja Vabariigi Presidendi peamisi ülesandeid;
- teab, mis on kohalik omavalitsus, toob näiteid oma koduvalla või linna omavalitsuse tegevuse kohta;
- teab, et kõik on võrdsed seaduse ees ja peavad seadusi täitma, toob näiteid seaduskuuleka käitumise kohta.

Õppesisu: Rahva osalemine ühiskonna valitsemises: arvamuste mitmekesisus ja sõnavabadus, osalus aruteludes ja otsustamises, õigus valida ja saada valitud. Võimude lahusus. Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus. Kohalik omavalitsus. Seaduse ülimuslikkus, seadus kui regulatsioon. Peamised inimõigused (õigus elada, õigus vabadusele ja inimväärikusele jne).

Valdkonna “Demokraatia” õpitulemused

Õpilane:

- kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis;
- märkab probleeme koolis, toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat;
- märkab ja arvestab erinevaid huve ja võimalusi ning on valmis koostööks ja kokkulepeteks;
- oskab otsida ja pakkuda abi probleemide lahendamisel;
- toetab oma suhtumise ja tegutsemisega koolidemokraatiat;
- tunneb ÜRO lapseõiguste konventsiooni põhimõtteid, nimetab lapse õigusi, tunneb õiguste ja vastutuse tasakaalu.

Õppesisu: Õpilaste osalemine koolielu korraldamises. Kooli sisekorra arutelu õpilastega (kodukord). Lapse õigused (õigus haridusele, õigus vanemlikule hoolitsusele jne). Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal.

Valdkonna “Töö ja tarbimine” õpitulemused

Õpilane:

- teeb vahet vajadusel, soovidel ja võimalustel;
- teab, kuidas raha teenitakse ja millest koosneb pere eelarve; oskab kulutusi tähtsuse järjekorda seada, koostada eelarvet oma taskuraha piires ning oma aega planeerida;
- teab internetipanga ja pangakaardi turvalise kasutamise reegleid;
- iseloomustab, milliseid isiksuse omadusi, teadmisi ja oskusi eeldavad erinevad elukutsed ja ametid;
- selgitab erinevate elukutsete vajalikkust ühiskonnale;
- oskab tarbijana märgata ja mõista tooteinfot ja tunneb tarbija õigusi.

Õppesisu: Aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine. Elukutsed – teadmised ja oskused. Elukestev õpe. Elukutsed ja ettevõtted kodukohas. Teadlik, säästev tarbimine. Töökultuur ja tööeetika.